странами региона. заключены двусторонние соглашения, сформированы институциональные механизмы контроля в сфере защиты прав интеллектуальной собственности. Основной целью здесь является эффективная защита прав авторов литературных и художественных произведений равным и единообразным образом на международном уровне.

Ключевые слова: авторское право, международное авторское право, цифровое авторское право, смежные права, автор, интеллектуальная собственность, права интеллектуальной собственности, права человека, законодательство, Интернет, творческая свобода, компьютерная информация, топологии интегральных микросхем, защита прав на топологию, система законодательства.

Summary

Azer Tofiq Safarov. The system of legislation of the Republic of Azerbaijan in the field of protection of copyright and related rights.

Legislation protecting the rights of creative people plays an important role in protecting national heritage, cultural traditions and the identity of the country. The creation of a strong, independent cultural industry depends on the existence of such laws. Constitutional and legal aspects of copyright in the Republic of Azerbaijan Recognition was first enshrined in the Constitution of 12 November 1995. The Constitution directly guarantees the protection of copyright and specifies the scope of rights and intellectual property protected by law. One of the traditional functions of each state is extensive international cooperation, which creates conditions for ensuring that the rights of national authors are not protected abroad and the rights of foreign authors at home at the national level. According to international norms, the right of every person to participate in cultural life, to benefit from and apply the achievements of scientific progress, and to protect the spiritual and material interests resulting from his scientific, artistic and literary work is recognized. According to the Law of the Republic of Azerbaijan on Copyright and Related Rights of 1996, the legislation of the Republic of Azerbaijan on Copyright and Related Rights consists of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, the Civil Code, this law, other relevant normative legal acts and international treaties. The Republic of Azerbaijan, which became a member of WIPO in 1995, has improved the system of copyright protection, created a regulatory framework, acceded to almost all international conventions and agreements on the protection of intellectual property and harmonization of legislation with international standards, as well as with countries in the region. bilateral agreements have been concluded, and institutional control mechanisms have been established in the field of protection of intellectual property rights. The main goal here is to effectively protect the rights of authors of literary and artistic works in an equal and uniform manner at the international level.

Key words: copyright law, international copyright law, digital copyright, related rights, author, intellectual property, intellectual property right, human rights, legislation, The Internet, creative freedom, computer information, Integrated circuit topologies, protection of rights to topology, system of legislation.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.59

УДК 347.77

Ю.Ю. ВІШАР

Юлія Юріївна Вішар, аспірантка Київського університету права НАН України*

ORCID: 0000-0002-7887-5072

ПРАВОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПРИ ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВЧОМУ ДЕФОЛТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ

Постановка проблеми. Кризь призму реалій пандемічного сьогодення аргументовано вбачається пріоритетність питання безпеки, ефективності і якості лікарських засобів та надзвичайна важливість їх доступності як окремо для кожної людини, так і в цілому для системи охорони здоров'я України. Динамічність інтелектуальної власності – сфери з юридичною оболонкою та нестимульованою ззовні економічною сутністю, рухома інноваційним потенціалом, безперечно, потребує належного законодавчого врегулювання.

Вочевидь, імплементація міжнародних нормативно-правових актів щодо інтелектуальної власності на лікарські засоби у вітчизняне законодавство, що відбувалася протягом майже 30 років, виявилася більш трансферентною, ніж трансформаційною. Зрозуміло, що для адаптації законодавчих норм Європейського Союзу, носіїв колосального практичного досвіду у неординарній галузі права – інтелектуальній власності на лікарські засоби, до законодавства України, – необхідна ідентифікована стала правова платформа.

Відтак, окрім імplementованих у національне законодавство міжнародних норм системи права Європейського Співтовариства, існуюча система правового контролю й захисту інтелектуального продукту у фармацевтиці в Україні складається із Конституції України (документ № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р.)¹, кодексів (зокрема, Цивільного кодексу України (документ № 435-IV від 16 січня 2003 р.))², законів (зокрема, Закону України (№ 123/96-ВР від 4 квітня 1996 р.) «Про лікарські засоби»³, Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (№ 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 р.))⁴, підзаконних нормативних актів, прийнятих центральними органами виконавчої державної влади (зокрема, Міністерством охорони здоров'я України), вказує на узагальненість нормативно-правової форми і відсутність цілковитої законодавчої ясності, що призводить до спірних питань при впровадженні та використанні об'єктів інтелектуальної власності на лікарські засоби.

© Ю.Ю. Вішар, 2020

* *Iuliia Vishar, Postgraduate student of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*

Саме тому слід ретельно дослідити невідкладність правової диференціації (процес відособлення галузі інтелектуальної власності на лікарські засоби від первісно однорідного медичного законодавства із подібною цілісності нормативно-правової структури цивільного законодавства на складові частини елементів права інтелектуальної власності. – *прим. авт.*) у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби, що виникла і назріла на певному етапі істотних реформаторських перетворень в українській медицині, для припинення підмінного нашарування низки законів про внесення змін та доповнень до базового Закону із відсутніми фундаментальними визначеннями та позначеннями предмета правової охорони й захисту.

Так, вдало проявлене, дзеркально відображаючись у новелах вітчизняного законодавства, поступове наближення національної нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби до системи права Європейського Співтовариства знівелюване юридичною поверховістю та некомпетентністю у інтелектуальній національній законотворчості у фармацевтичній галузі. У результаті відповідної щодо персонального складу діяльності, на тлі отриманих вражаючих державних досягнень, сформувалася, при незмінності правових цінностей, модель правового накопичення, що спричинило законодавчий дефолт (нездатність правового регулювання і, як наслідок – невиконання обов'язків у економіко-правових відносинах учасниками фармацевтичного ринку. – *прим. автора*), наявність патентного тролінгу, контрафактної фармацевтичної продукції, корупційних схем у медицині, недобросовісної конкуренції, фальсифікації ліків тощо.

На думку автора, вищезазначена проблематика полягає у відсутності як чітких визначень і позначень об'єктів інтелектуальної власності на лікарські засоби, так і класифікації винаходів у фармацевтиці, що надає можливість використовувати законодавчі прогалини на користь шахраїв та руйнувати економіко-правові відносини учасників фармацевтичного ринку, внаслідок чого охоронна іміджева цілісність патентів зазнає непоправних збитків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практично підтверджено, що класичні цивілістичні дослідження аспектів цивільно-правової охорони інтелектуальної власності, в тому числі такими вченими, як О.В. Басай, О.М. Мельник, П.Ф. Немеш, О.О. Підпригора, Г.О. Ульянова, Р.Б. Шишка, зумовлені тим, що вирішення питань щодо впровадження сучасних правових і організаційних механізмів захисту прав інтелектуальної власності необхідне при реалізації стратегічних пріоритетів України. Зазначимо також, що питанням забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності приділяється недостатньо уваги.

Наразі очевидно, що структурований підхід до викладення потреб правотворення у сфері оптимізації інтелектуального розвитку в Україні, викликаних необхідністю адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, у працях відомих вчених Ю.Л. Бошицького, Ю.С. Шемшученка є своєчасним, що сприяє утворенню вітчизняної академії права інтелектуальної власності із представленням ролі та значення інтелектуальної власності у соціально-економічному розвитку України і вирішенню проблеми щодо підготовки спеціалістів з питань інтелектуальної власності⁵.

Вбачається доцільним, що на підґрунті глобальної інтелектуалізації доречно результати досліджень загальнотеоретичного плану, де вчені докладали зусилля для виявлення особливостей окремих інститутів, категорій, елементів інтелектуальної власності та вирішення питання про місце і статус права інтелектуальної власності у системі українського права на підставі його виділення зі складу цивільного права у самостійну галузь, на глибоке переконання автора, завершити розробкою відповідного Кодексу із подальшим його солідаризованим впровадженням і адаптацією до діючих національних нормативно-правових актів щодо удосконалення вітчизняної системи права у даній сфері.

Принаймні, перелік проблем у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби, детально проаналізованих у науково-практичних дослідженнях інтелектуальної власності у фармацевтиці, на противагу досягненням медичної реформи в Україні, зокрема, у роботах таких вітчизняних вчених, як Г.О. Андрощука, Н.О. Артамонової, Н.М. Жданової, І.А. Кириченка, спрямованих на представлення особливостей біологічно активних сполук (БАС), фармацевтичних композицій, найбільш виражену господарську незалежність патентів БАС, наявність патентного тролінгу й «вічнозелених патентів» у фармацевтиці, правоздатність генериків; на зв'язок захисту інтелектуальної власності та рівня економічної безпеки підприємств у фармацевтичній галузі у дослідженнях вчених Г.О. Андрощука і В.І. Мунтіяна; у роботах дослідників В.В. Чумака і В.А. Юдіна – на перспективу економічного розвитку фармацевтичного ринку; на гармонізацію прав інтелектуальної власності у медичній сфері і прав людини, ліцензування на ринку лікарських засобів у дослідницьких роботах О.Ю. Кашинцевої; на дотримання прав інтелектуальної власності у фармацевтиці в рамках імплементації у дослідженні В.М. Тіманюк, І.В. Тіманюк, З.М. Мнушко, вказує на розрізненість за напрямками, фрагментарність за змістом, відсутність єдності розглянутих питань, комплексності вирішення проблем досліджуваної теми інтелектуальної власності на лікарські засоби як такої⁶.

Водночас ускладненість недосконалою репрезентацією дослідниками сукупності причинно-наслідкових відношень, конкретних умов, обставин, у яких здійснюються, відбуваються будь-які явища, процеси, події, факти, пов'язані з об'єктами інтелектуальної власності на лікарські засоби, із придбанням, реалізацією та захистом прав на результати інтелектуальної діяльності, звичайно, за винятком окремих наукових робіт, свідчить про те, що процес осмислення феномена інтелектуальної власності, зокрема, на лікарські засоби, в українській правовій науці триває й досі.

Формулювання мети статті. Метою статті є обґрунтування проявів законодавчого дефолту у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби із правовим нашаруванням додаткових законів про внесення змін до базового Закону, на прикладі Закону України «Про лікарські засоби» від 4 квітня 1996 р.,⁷ із врахуванням імплементації міжнародних нормативно-правових актів, у тому числі, Директиви 2001/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 6 листопада 2001 р. «Про кодекс спільноти відносно лікарських препаратів, призначених для застосування людьми»⁸. Також варто приділити увагу сформованості чіткого категорій-

но-понятійного апарату дослідження забезпечення охорони та захисту інтелектуальної власності на лікарські засоби. До того ж, на думку автора, обов'язковим є висвітлення у законотворчій проблематиці інтелектуальної власності на лікарські засоби необхідності правової диференціації – фактично, підвалини для адекватного патентування, наявність якої сприятиме забезпеченню безпеки, якості й ефективності лікарських засобів.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що у час кардинальних міжнародних перетворень українське законодавство у сфері охорони прав інтелектуальної власності на лікарські засоби зазнає поступових реформаторських змін на підставі раціональних ініціатив та в цілому приведено у відповідність до законодавства ЄС у більшості аспектів. Дана закономірна тенденція глобалізації процесів, охоплюючи різні сфери правового регулювання, суттєво впливає на формування правової системи країни, що відображається на результатах юридичної практики.

Втім, встановлено, що у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності на лікарські засоби відбувається законодавча апроксимація, де процес зближення правових систем проходить спонтанно, зумовлюючи стандартизацію умов життя, як однакового правового регулювання, що спонукає до створення правового нашарування законів про внесення змін до базового Закону. Так, до Закону України «Про лікарські засоби» від 4 квітня 1996 р.⁹ за весь період до сьогодняшнього часу внесено 33 рази зміни, до того ж, за перші 10 років – усього три, що, принаймні, вказує на позитивну динаміку вивчення питань українськими законодавцями в останні 14 років. Однак відсутність взаємодії між нормативно-правовими актами різних, але тісно взаємопов'язаних між собою за сутністю, галузей права, яка вимагає взаємодоповнення та взаємозаміщення, породжує, на думку автора, законодавчий дефолт.

Як правило, законодавство України у сфері інтелектуальної власності, шаблонно поділяють на загальне законодавство (11 нормативно-правових актів), спеціальне законодавство (8 нормативно-правових актів) та міжнародні договори (18 нормативно-правових актів), де адміністративні функції виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Тому пропонується звернути увагу насамперед на спеціалізоване законодавство, де формується категорійно-понятійний апарат даної правової сфери. Так, у даному дослідженні, на думку автора, наприклад, основними слід вважати Конституцію України (№ 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р.)¹⁰, Закон України «Про лікарські засоби» (№ 123/96-ВР від 4 квітня 1996 р.)¹¹, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (№ 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 р.)¹² та, відповідно, Книгу четверту «Право інтелектуальної власності» Цивільного кодексу України (№ 435-IV від 16 січня 2003 р.)¹³, яка охоплює 12 глав із 91 статтею.

До речі, до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (№ 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 р.)¹⁴ за весь період внесено змін 60 разів, при цьому не тільки змінені визначення об'єктів та суб'єктів інтелектуальної власності на лікарські засоби і позначення процесів трансформації медичної галузі, а й організаційно-правові форми виконавчих органів, установ, закладів даної сфери, що для права інтелектуальної власності, як виняткового, обмеженого часом, закріпленого законом права на результат інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації має надзвичайне значення. Тим більш, що вищезазначені зміни безпосередньо стосуються забезпечення охорони й захисту прав інтелектуальної власності на лікарські засоби – життя та здоров'я населення України.

Виходячи з цього, всі зміни, внесені у Закон України «Про лікарські засоби» (№ 123/96-ВР від 4 квітня 1996 р.)¹⁵ та Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (№ 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 р.)¹⁶, обов'язково повинні належним чином відображатися, принаймні, у Книзі четвертій «Права інтелектуальної власності» Цивільного кодексу України (№ 435-IV від 16 січня 2003 р.)¹⁷, у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (№ 3687-ХІІ від 23 грудня 1993 р.)¹⁸, у Законі України «Про охорону прав на промислові зразки» (№ 3688-ХІІ від 23 грудня 1993 р.)¹⁹, у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (№ 3689-ХІІ від 23 грудня 1993 р.)²⁰, у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (№ 236/96-ВР від 7 червня 1996 р.)²¹. Також, як наслідок, потрібне відповідне внесення змін і до Митного кодексу України (№ 4495-VI від 13 березня 2012 р.)²², і до Податкового кодексу України (№ 2755-VI від 1 січня 2011 р.)²³, оскільки при формуванні в Україні цивілізованого фармацевтичного ринку потрібно враховувати створення умов комерціалізації, економічного стимулювання винахідників, патентоводільців, користувачів об'єктів патентного права, як запроваджених механізмів державної підтримки.

Вважається також обділене увагою та недоопрацьоване питання правової диференціації, яка пропонується від розподілу нормативно-правових актів за змістом до виокремлення сфери інтелектуальної власності на лікарські засоби у самостійні правові структури: від медичної галузі (де, щонайменше, лікарські засоби та медичні вироби повинні бути виділені у окремому розділі) та цивільного права у окрему галузь інтелектуального права для надання інструментів підтримки значимості даної сфери та упорядкування національної законотворчості. Безумовно, на даному етапі необхідний консеквентний розгляд змін, внесених до Закону України «Про лікарські засоби» (№ 123/96-ВР від 4 квітня 1996 р.)²⁴, де варто зазначити, на думку автора, три типи нормативно-правових актів: визначальний (призначення визначень, позначень, понять), процедурний (коригування будь-яких процедур: оформлення, реєстрація, доступ, дозвіл), соціально-політичний (виникнення у зв'язку із обставинами, подіями) у даній галузі, де самі назви наголошують про актуалізацію проблематики, яка вирішується у рамках спеціалізованого законодавства, і три види нормативно-правових актів: узагальнений, цільовий та адресний (спрямований до конкретного закону).

Прикладом узагальненого, визначального нормативно-правового акта, є, на погляд автора, Закон України «Про внесення до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, Державного комітету телебачення і радіомовлення України» (№ 5460-VI від

16 жовтня 2012 р.)²⁵; *цільового, соціально-політичного* – Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях»» (№ 2462-VIII від 19 червня 2018 р.)²⁶; *цільового, процедурного* – такі, як Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо клінічних випробувань лікарських засобів» (№ 3323-VI від 12 травня 2011 р.)²⁷, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів» (№ 3718-VI від 8 вересня 2011 р.)²⁸, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення своєчасного доступу пацієнтів до необхідних лікарських засобів та медичних виробів шляхом здійснення державних закупівель із залученням спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі» (№ 269-VIII від 19 березня 2015 р.)²⁹; та *адресного, процедурного* – Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про лікарські засоби» щодо удосконалення порядку забезпечення населення лікарськими засобами, призначеними для лікування соціально небезпечних і тяжких хвороб» (№ 1637-VII від 12 серпня 2014 р.)³⁰, Закон України «Про внесення змін до статті 9 Закону України «Про лікарські засоби» щодо спрощення державної реєстрації лікарських засобів» (№ 1396-VIII від 31 травня 2016 р.)³¹, Закон України «Про внесення зміни до статті 9 Закону України «Про лікарські засоби» щодо доступу до результатів доклінічного вивчення та клінічних випробувань лікарських засобів» (№ 2519-VIII від 4 вересня 2018 р.)³², Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупційних чинників у сфері охорони здоров'я» (№ 644-IX від 2 червня 2020 р.)³³, Закон України «Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)» щодо продовження строку дії у зв'язку із загрозою зростання захворюваності населення на коронавірусну хворобу (COVID-19)» (№ 737-IX від 19 червня 2020 р.)³⁴. Варто зазначити, що перелічені вище зміни внесені до одного нормативно-правового акта – Закону України «Про лікарські засоби» (№ 123/96-ВР від 4 квітня 1996 р.)³⁵ та є різними за змістовністю, цілеспрямованістю й визначеністю, що підкреслює спонтанне нашарування із неочікуваними юридичними практичними наслідками.

Зважаючи на те, що імплементація законодавства впроваджується і з боку сфери інтелектуальної власності, пропонується розглянути зміни до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (№ 3687-XII від 23 грудня 1993 р.)³⁶, які були внесені протягом усього періоду чинності даного закону – тільки вісім разів, а саме: Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» (№ 2188-III від 21 грудня 2000 р.)³⁷, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні»» (№ 2921-III від 10 січня 2002 р.)³⁸, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» (№ 34-IV від 4 липня 2002 р.)³⁹, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (№ 762-IV від 15 травня 2003 р.)⁴⁰, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» (№ 850-IV від 22 травня 2003 р.)⁴¹, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення справності і модернізації озброєння та військової техніки Збройних Сил України» (№ 1256-VI від 14 квітня 2009 р.)⁴², Закон України «Про внесення до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, Державного комітету телебачення і радіомовлення України» (№ 5460-VI від 16 жовтня 2012 р.)⁴³, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупційних чинників у сфері охорони здоров'я» (№ 644-IX від 2 червня 2020 р.)⁴⁴.

Зважаючи на хронологію змін, внесених до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (№ 3687-XII від 23.12.1993 р.)⁴⁵, чітко вбачається, що очевидні статичні негативні тенденції вітчизняної законотворчості віддзеркалюються фактами в економіці держави, які, з одного боку, підтверджуються даними Державної служби статистики України, що вже у 2016 р. використовувалося лише близько 4 тис. об'єктів патентного права, у тому числі 1,8 тис. винаходів (близько 7 % від загальної кількості чинних патентів), 2,4 тис. корисних моделей (6 %), 393 промислові зразки (4 %), тобто більшість захищених охоронними документами об'єктів патентного права у виробництві не використовувалися і припиняли свій життєвий шлях відразу ж після розробки й отримання правової охорони. Як наслідок, зріс несанкціонований витік винаходів з України, відбулася патентна міграція, де рівень патентів-втікачів становив 10–12 % щорічного обсягу патентування, та найбільш активні сектори міграції – медичні препарати⁴⁶. З іншого боку, у 2018 р. самоліквідувалася одна із десяти найбільших українських виробників лікарських препаратів, одна із компаній, що входила у групу Biopharma, яка випускає 20 імунобіологічних препаратів з донорської крові, препарати, отримані за технологією рекомбінантних ДНК і пробіотики. При цьому чистий дохід компанії від реалізації продукції за 2016 р. був на рівні 109,7 млн грн, а у 2017 р. становив 7 тис. грн. У 2015 р. компанія інвестувала 3,5 млн доларів США у реконструкцію Сумського обласного центру крові, який забезпечує 98,2 % донорської крові та її компонентів в області⁴⁷. Залучення американських інвестицій у сумі 75 млн доларів США допомогло компанії Biopharma побудувати у м. Біла Церква Київської області запланований у 2018 р. завод – фракціонатор плазми для переробки щорічно 120 тонн⁴⁸. Тобто і втрата винахідників, і неспроможність самостійно розвивати фармацевтичний бізнес в Україні та покладання тільки на закордонне інвестування є показником не тільки економічних втрат та висвітленням соціально-політичних проблем, а й насамперед юридичних помилок, недоопрацювання, що є результатом формалізованого підходу законодавців до створення нормативно-правової бази, яка є основою основ державності.

Висновки. У даній статті автором порушено актуальні проблеми щодо формування національної правової системи у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби, що спричинили законодавчий дефолт, який, на думку автора, визначається у відсутності взаємодії взаємопов'язаних за змістовністю законів, що, в ідеалі, повинні бути взаємозамінними. Вивчено негативні тенденції сучасного законодавства, які мають прояв у розмежуванні однорідних за напрямом, одногалузевих законів із внесенням формальних змін, що не відображають вирішення проблематики у нормативно-правових актах спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби. Запропоновано автором до переліку нормативно-правових актів внести розділ спеціалізованого законодавства, в даному дослідженні – закони, що стосуються лікарських засобів.

Також проаналізовано на прикладі законів спеціального та спеціалізованого законодавства як додаткового фільтру громіздкості системи правового регулювання інтелектуальної власності у фармацевтичній галузі у частині досліджуваних аспектів. Доведено, що доречно звернути увагу на кількість внесених змін, хронологічний показник їх внесення та зміст даних змін, що вказують на невиправдану статичність, яка призведе до колапсу у законодавстві, заблокує механізми правового регулювання у фармацевтичній галузі, що в умовах реалії стрімкої глобальної інтелектуалізації спровокує невідповідність українського законодавства правовій системі ЄС та стане підставою для законодавчих прогалин, що утворюють можливості для таких правопорушень, як контрафактна фармацевтична продукція, фальсифікація ліків, патентний тролінг, корупційна схема у медичних установах і закладах тощо⁴⁹.

До того ж, автором було запропоновано розподілення нормативно-правових актів із змінами за типами та видами, що дало змогу підтвердити неупереджене припущення щодо формалізації законотворчого процесу та очевидної спонтанності і стихійності у створенні нормативно-правових актів за змістом і цілями, у вигляді законів із змінами, що призвели до законодавчого нагромадження, правового нашарування, де закони організаційного характеру, а не координаційного. Слід також підкреслити, що вважається необхідною і правова диференціація, тобто виокремлення та конкретизація нормативної бази як щодо лікарських засобів, медичних виробів у медичній галузі, так і інтелектуальної власності у цивілістиці, із поширенням законодавчого впливу елементів правової системи на об'єкти інтелектуальної власності.

Таким чином, зважаючи на те, що закон, будучи найбільш стабільним нормативно-правовим актом, регулює найбільш важливі, значимі, основні суспільні відносини, які становлять предмет компетенції парламенту країни, враховуючи наявність зазначених вище проблем, глибину яких не можна свідомо ігнорувати, вважається, що гармонізація національного законодавства із законодавством Європейського Співтовариства, – процес, який впливає на правову ідеологію та юридичну практику, можливий за умов повного перезавантаження вітчизняної правової системи.

¹ Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141 (редакція від 30.09.2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

² Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 2003. № № 40–44. Ст. 356 (редакція від 02.08.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

³ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція від 04.11.2018 р. (2519-VIII)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>

⁴ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-XII від 19.11.1992 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 1993. № 4. Ст. 19 (редакція від 10.06.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

⁵ Бошицький Ю.Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні: актуальні питання модернізації та правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 213–217. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chkup_2013_1_52

⁶ Вішар Ю.Ю. Міжнародно-правові акти у сфері правової охорони інтелектуальної власності на лікарські засоби. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 215–221. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4057/1/2880_IR.pdf

⁷ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція від 04.11.2018 р. (2519-VIII)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>

⁸ Про Кодекс Співтовариства, що стосується лікарських засобів для вживання людей: директива 2001/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 06.11.2001 р. (*ОБ L 311, 28.11.2001 р., С. 67*). URL: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/files/eudralex/vol-1/dir_2001_83_consol_2012/dir_2001_83_cons_2012_en.pdf

⁹ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція від 04.11.2018 р. (2519-VIII)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>

¹⁰ Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141 (редакція від 30.09.2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

¹¹ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція від 04.11.2018 р. (2519-VIII)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>

¹² Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-XII від 19.11.1992 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 1993. № 4. Ст. 19 (редакція від 10.06.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

¹³ Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 2003. № № 40–44. Ст. 356 (редакція від 02.08.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

¹⁴ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-XII від 19.11.1992 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 1993. № 4. Ст. 19 (редакція від 10.06.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

¹⁵ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція від 04.11.2018 р. (2519-VIII)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>

¹⁶ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-XII від 19.11.1992 р. *Відомості ВРУ(ВВР)*. 1993. № 4. Ст. 19 (редакція від 10.06.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

- ¹⁷ Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 2003. № № 40–44. Ст. 356 (редакція від 02.08.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
- ¹⁸ Про охорону прав на винаходи (корисні моделі): Закон України від 15.12.1993 р. за № 3687-XII (поточна редакція 05.12.2012 р., підстава 5460-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>
- ¹⁹ Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 23.12.1993 р. за № 3688-XII (поточна редакція 16.08.2020 р., підстава 815-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>
- ²⁰ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 23.12.1993 р. за № 3689-XII (поточна редакція 16.08.2020 р., підстава 815-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>
- ²¹ Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. за № 236/96-ВР (поточна редакція 11.12.2019 р., підстава 286-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>
- ²² Митний кодекс України від 13.03.2012 р. за № 4495-VI (поточна редакція 19.06.2020 р., підстава 641-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
- ²³ Податковий кодекс України від 01.01.2011 р. за № 2755-VI (поточна редакція 13.08.2020 р., підстава 821-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- ²⁴ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція від 04.11.2018 р.) (2519-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>
- ²⁵ Про внесення до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, Державного комітету телебачення і радіомовлення України: Закон України від 16.10.2012 р. за № 5460-VI (поточна редакція 01.01.2019 р., підстава 2427-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5460-17>
- ²⁶ Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з прийняттям Закону України Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 19.06.2018 р. за № 2462-VIII (набрання чинності 31.08.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-19>
- ²⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо клінічних випробувань лікарських засобів: Закон України від 12.05.2011 р. за № 3323-VI (набрання чинності 05.06.2011 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3323-17>
- ²⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів: Закон України від 08.09.2011 р. за № 3718-VI (поточна редакція 19.11.2012 р., підстава 4651-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3718-17>
- ²⁹ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення своєчасного доступу пацієнтів до необхідних лікарських засобів та медичних виробів шляхом здійснення державних закупівель із залученням спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі: Закон України від 19.03.2015 р. за № 269-VIII (поточна редакція 19.04.2020 р., підстава 114-IX, припинення дії відбудеться 01.04.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-19>
- ³⁰ Про внесення змін до Закону України Про лікарські засоби щодо удосконалення порядку забезпечення населення лікарськими засобами, призначеними для лікування соціально небезпечних і тяжких хвороб: Закон України від 12.08.2014 р. за № 1637-VII (введення в дію відбулось 05.10.2014 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1637-18>
- ³¹ Про внесення змін до статті 9 Закону України Про лікарські засоби щодо спрощення державної реєстрації лікарських засобів: Закон України від 31.05.2016 р. за № 1396-VIII (набрання чинності 19.06.2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-19>
- ³² Про внесення зміни до статті 9 Закону України Про лікарські засоби щодо доступу до результатів доклінічного вивчення та клінічних випробувань лікарських засобів: Закон України від 04.09.2018 р. за № 2519-VIII (введення в дію 04.11.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-19>
- ³³ Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері охорони здоров'я: Закон України від 02.06.2020 р. за № 644-IX (набрання чинності 05.07.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644-20>
- ³⁴ Про внесення зміни до розділу II Прикінцеві положення Закону України Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби COVID-19 щодо продовження строку дії у зв'язку із загрозою зростання захворюваності населення на коронавірусну хворобу COVID-19: Закон України від 19.06.2020 р. за № 737-IX (набрання чинності 27.06.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/737-20>
- ³⁵ Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 04.04.1996 р. *Відомості ВРУ (ВВР)*. 1996. № 22. Ст. 86 (редакція 04.11.2018 р. (2519-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр>
- ³⁶ Про охорону прав на винаходи (корисні моделі): Закон України від 15.12.1993 р. за № 3687-XII (поточна редакція 05.12.2012 р., підстава 5460-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>
- ³⁷ Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності: Закон України від 21.12.2000 р. за № 2188-III (набрання чинності 06.02.2001 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-14>
- ³⁸ Про платіжні системи та переказ грошей в Україні: Закон України від 10.01.2002 р. за № 2921-III (поточна редакція 20.10.2019 р., підстава 155-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2921-14>
- ³⁹ Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності: Закон України від 04.07.2002 р. за № 34-IV (набрання чинності 10.08.2002 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-15>
- ⁴⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 15.05.2003 р. за № 762-IV (поточна редакція 01.01.2020 р., підстава 396-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762-15>
- ⁴¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності: Закон України від 22.05.2003 р. за № 850-IV (поточна редакція 19.11.201 р., підстава 4651-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-15>
- ⁴² Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення справності і модернізації озброєння та військової техніки Збройних Сил України: Закон України від 14.04.2009 р. за № 1256-VI (набрання чинності 07.07.2009 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-17>
- ⁴³ Про внесення до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, Державного комітету телебачення і радіомовлення України: Закон України від 16.10.2012 р. за № 5460-VI (поточна редакція 01.01.2019 р., підстава 2427-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5460-17>

⁴⁴ Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупційних чинників у сфері охорони здоров'я: Закон України від 02.06.2020 р. за № 644-IX (набрання чинності 05.07.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644-20>

⁴⁵ Про охорону прав на винаходи (корисні моделі): Закон України від 15.12.1993 р. за № 3687-XII (поточна редакція 05.12.2012 р., підстава 5460-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>

⁴⁶ Андрощук Г.О. Інтелектуальна власність: юридична форма – економічний зміст. 2016. Юридична газета онлайн / Всеукраїнське щотижневе професійне видання № 34-35(532-533). URL: <https://jur-gazeta.com/interview/intelektualna-vlasnist-yuridichna-forma-ekonomichniy-zmist.html>

⁴⁷ Інтернет-ресурс «Українські новини. Бізнес». Єфименко К. Українська фармкомпанія вирішила самоліквідуватися (15.08.2018/11:43). URL: <https://nv.ua/ukr/amp/ukrajinska-farmakolohichna-kompanija-virishila-samolikviduvatisja-2488751.html>

⁴⁸ Інтернет-ресурс «5 канал». Голос Америки. Найближчі в Австрії і Китаї: В Україні відкрили завод з переробки плазми крові/ (23.09.2019/19:04). URL: <https://nv.ua/ukr/amp/ukrajinska-farmakolohichna-kompanija-virishila-samolikviduvatisja-2488751.html>; <https://www.google.com.ua/amp/s/www.5.ua/ru/amp/naukayt/blyzhaishye-v-avstriyy-y-kytae-v-ukrayne-otkrily-zavod-po-pererabotke-plazmi-krovy-199729.html>

⁴⁹ Вишар Ю.Ю. Законодавчий еклектизм у охороні прав на інтелектуальний лік продукт. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 254–262. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/938269.pdf>

Резюме

Вишар Ю.Ю. Правова диференціація при вітчизняному законодавчому дефолті у сфері інтелектуальної власності на лікарські засоби.

У рамках даної статті вказано на значимість правової упорядкованості у створеній вітчизняній нормативно-правовій базі інтелектуальної власності на лікарські засоби на підставі міжнародного законодавства, імплементованого шляхом апроксимації національного законодавства до нормативів системи права Європейського Співтовариства у даній сфері. Представлено недоліки стандартних підходів української законотворчості у інтелектуальній фармацевтичній галузі до трансформації правового досвіду у фармацевтиці Європейської спільноти, що породжують вітчизняний законодавчий дефолт.

Зазначено про важливість правової диференціації і необхідність правового сортигінгу, відновлення національної правової системи для закріплення системи правового регулювання інтелектуальної фармацевтичної галузі шляхом збільшення прозорості фармацевтичного ринку та відповідальності його учасників.

Ключові слова: інтелектуальна власність, законодавчий дефолт, охорона прав, лікарські засоби, імплементация, патентування, комерціалізація, правова диференціація, фармацевтичний ринок, правовий сортигінг, закон.

Резюме

Вишар Ю.Ю. Правовая дифференциация при отечественном законодательном дефолте в сфере интеллектуальной собственности на лекарственные средства.

В рамках данной статьи указано на значимость правовой упорядоченности в созданной отечественной нормативно-правовой базе интеллектуальной собственности на лекарственные средства на основании международного законодательства, имплементированного путем аппроксимации национального законодательства к нормативам системы права Европейского Содружества в данной сфере. Представлены недостатки стандартных подходов украинского законотворчества в интеллектуальной фармацевтической отрасли к трансформации правового опыта в фармацевтике Европейского сообщества, что порождают отечественный законодательный дефолт.

Отмечена важность правовой дифференциации и необходимость правового сортигінгу, возобновление национальной правовой системы для закрепления системы правового регулирования интеллектуальной фармацевтической отрасли путем увеличения прозрачности фармацевтического рынка и ответственности его участников.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, законодательный дефолт, охрана прав, лекарственные средства, имплементация, патентование, коммерциализация, правовая дифференциация, фармацевтический рынок, правовой сортигінг, закон.

Summary

Iuliia Vishar. Legal differentiation in the case of domestic legislative default in the field of intellectual property for medicines.

Within the framework of this article, it is pointed out the importance of legal order in the created domestic regulatory and legal framework of intellectual property for medicines on the basis of international legislation, implemented by approximating national legislation to the norms of the European Community law in this area. The disadvantages of the standard approaches of Ukrainian lawmaking in the intellectual pharmaceutical industry to the transformation of legal experience in the pharmaceutical industry of the European Community, which give rise to the domestic legislative default, are presented.

Impartially considered the impact of the lack of clarity of the current legislation on intellectual property in pharmaceuticals on the formation of legally defective, with protective and protective helplessness, intellectual property objects for medicines, which are a manifestation of the legal incompetence of national legislators.

The negligent attitude of domestic legislators to the uncertainty in the content of the above changes to the laws that have a direct impact on the definition of the concepts of intellectual property objects for medicines, forms a deformed regulatory and legal basis for patenting in this area – the ground for possible violations in the form of patent trolling, counterfeit pharmaceutical products, corruption schemes in medicine, unfair competition, falsification of drugs, and the like, where, first of all, the safety, quality and effectiveness of drugs are leveled.

The importance of legal differentiation and the need for legal sorting, the renewal of the national legal system to consolidate the system of legal regulation of the intellectual pharmaceutical industry by increasing the transparency of the pharmaceutical market and the responsibility of its participants are noted.

Indicated on the negligent attitude of domestic lawmakers to the uncertain classification of inventions in pharmaceuticals, which, like the above definitions of the concepts of intellectual property for medicines, forms a deformed regulatory framework for patenting in this area – the basis for possible offenses in the form of patent trolling, counterfeit pharmaceutical products, corruption schemes in medicine, unfair competition, falsification of drugs, etc., where, first of all First, the level of safety is leveled, as are the spines and effectiveness of drugs. At the same time, it should be noted that the lack of results of proper judicial practice in the field of intellectual property for medicinal products is an indicator of non-functioning legislative mechanisms for the transformation of the European legal system into a national regulatory framework.

The importance and necessity of restoring ecological pharmacies to consolidate the system of legal regulation of the intellectual pharmaceutical industry by increasing the transparency of the pharmaceutical market and the responsibility of its participants is indicated.

In our opinion, the legislation in this priority for the state strategy area should be reviewed to eliminate recurrences and contradictions based on the implemented system of monitoring, competent legal analytics and control of compliance of Ukrainian legislation with EU legislation. In turn, a well-functioning, fully documented pharmaceutical quality system must be developed that should include Good Manufacturing Practices (GMPs) with quality control and risk management for quality at the stage of intelligent product creation.

Thus, the underestimated pharmacy business, where extracorporeal medicines created in the conditions of individual production (manufacturing) with ensuring compliance with their purpose, the requirements of regulatory (analytical, technical, technological) documents, the State Pharmacopeia of Ukraine, and exclusion of risks for patients, may unreasonably have features patentability, based on international experience, as a manifestation of relevant medicine.

Key words: intellectual property, legislative default, protection of rights, medicines, implementation, patenting, commercialization, legal differentiation, pharmaceutical market, legal sorting, law.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.60

УДК 343.14 (477)

Є.М. КОМПАНЕЦЬ

Євгеній Михайлович Компанець, аспірант НДІ інтелектуальної власності НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-8162-1965

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. Виробники вкладають значні ресурси в розробку нового продукту і його захист від підробок. У Global Brand Counterfeiting Report 2018 вказано, що навіть після вжитих заходів ринок контрафактної продукції та завдані ним збитки постійно зростають (до \$ 1,82 трлн в 2020 р.)¹. У 2019 р. для України наслідком порушення прав інтелектуальної власності та їх неадекватного захисту стали запроваджені США торговельні санкції. На початку 2020 р. ЄС вперше включив Україну до списку країн, що порушують права інтелектуальної власності, чим завдають шкоди економічним інтересам ЄС².

Проблема контрафакції та піратства є загальносвітовою і впоратись з нею можливо лише завдяки ефективному функціонуванню правоохоронної й судової систем у взаємодії з власниками прав інтелектуальної власності та особами, які володіють спеціальними знаннями. Для виконання завдань кримінального провадження про порушення прав інтелектуальної власності важливим питанням, яке необхідно дослідити і доказати, є з'ясування контрафактності/фальсифікації продукту, що має здійснюватися завдяки використанню знань спеціаліста.

Стан дослідження. Різні аспекти доказування у кримінальному провадженні досліджувалися відомі вчені: Р.С. Белкін, В.І. Гончаренко, Н.І. Клименко, П.Д. Біленчук, Ю.М. Грошевий, А.В. Іщенко, Г.М. Надгортний, В.К. Лисиченко, І.В. Пиріг, Є.Д. Лук'янчиков, В.М. Тертишник, М.Є. Шумило та ін. Окремі проблеми розкриття й розслідування злочинів про порушення прав інтелектуальної власності на дисертаційному рівні досліджували: І.Р. Курилін, І.М. Горбаньов, Г.К. Адєєва, В.А. Галанов, О.В. Таран, І.Ю. Поліщук. Проте питанням участі спеціаліста та його ролі у процесі доказування злочинів даної категорії увага майже не приділялася. Водночас на практиці виникає багато питань, зв'язаних з недоліками у правовому регулюванні діяльності спеціаліста та суперечливою оцінкою його висновку судами, що підкреслює актуальність проведення даного дослідження.

Мета дослідження проаналізувати правовий статус, особливості участі в слідчих (розшукових) діях і використання знань спеціаліста та надати пропозиції для удосконалення процедури захисту прав інтелектуальної власності у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. КПК визначає спеціаліста як особу, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Сторони кримінального провадження (під час досудового розслідування) та суд можуть залучати спеціаліста для надання технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), а під час судового розгляду – для пояснень і допомоги (ч. 1, 2 ст. 71 КПК).

Можливість залучення спеціаліста до проведення слідчих дій передбачена в низці статей КПК – 228, 236, 237, 240, 245, 262, 266, 360, 361, що вказує на важливість даного правового інституту та доцільність використання спеціальних знань у процесі доказування.

Однією з особливостей кримінального провадження про порушення прав інтелектуальної власності (далі – ППІВ) є те, що для доказування «основного факту» – ППІВ орган досудового розслідування має вирі-

© Є.М. Компанець, 2020

* *Yevhenii Kompanets, Postgraduate student of Scientific-Research Institute of Intellectual Property of National Academy of Law Sciences in Ukraine*